

"GIDIGIDI"

Aydınlık Dergisi, 17 Ekim 1999

Yıldırım Koç

Kısa bir süre önce Aydın'da bir eski sendikacıyla görüşürken, Nazilli'nin "gıdıgıdı"sından söz etti. Merak ettim. Ne olduğunu sordum. Meğer Sümerbank Nazilli Basma Sanayii Fabrikası'nın işçileri fabrikaya taşımak için özel olarak yaptırdığı bir tren varmış. İşçiler de bu özel trene "gıdıgıdı" derlermiş. Aydın'la Nazilli'nin arası yakın. Bir olanak bulup, Nazilli Sümerbank'a gittim. Bir yetkilinin de yardımıyla işletmeyi gezdim. Gıdıgıdı artık çalışmıyor. 1988 yılındaki toplu iş sözleşmesine yol parası konunca, gıdıgıdı kaldırılmış. Lokomotif ve iki vagonu koruma altına almışlar. Gıdıgıdıyı da gördüm.

Sosyal devlete ve kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik küresel bir saldırının yıllardır sürdüğü koşullarda, 1930'lu yıllardan başlayarak kamu işletmelerinin Türkiye'ye yaptığı büyük katkıyı tekrar tekrar hatırlamak gerek. Sümerbank Nazilli Basma Sanayii'ni Sovyetler Birliği kurmuş. Yine Sovyetler'in yaptığı Kayseri Sümerbank 1935 yılında, Nazilli Sümerbank ise 1937 yılında işletmeye açılmış. Bir yetkilinin sözleriyle, "Sümerbank her gittiği yere medeniyet götürmüş."

Fabrika öncesinde Nazilli küçük bir yerleşim birimi. Nazilli, Sümerbank ile Nazilli olmuş. Aynen kamu kurum ve kuruluşlarının hayat verdiği birçok kentimiz gibi. Nazilli Sümerbank, Nazilli'nin her açıdan hayat kaynağı olmuş. Bugün Nazilli'de binlerce Sümerbank emeklisi yaşıyor.

Kayseri ve Nazilli Sümerbank fabrikaları, yalnızca iş imkanı yaratmakla ve üretim yapmakla kalmamış. Buldukları yörede çağdaşlaşmanın ilk örneklerini oluşturmuş.

Kayseri'de ve Nazilli'de fabrikanın fırınları varmış. Bu kentlerde ev ekmeğinden fırın ekmeğine geçişte herhalde Sümerbank fırınlarının önemli bir yeri olsa gerek. Bu fırınlar yalnızca işçilere değil, halka da ekmek satarmış. Kayseri ve Nazilli'de işletmenin kendi elektrik santrali kurulmuş.

Kayseri ve Nazilli Sümerbank, sporun gelişmesi için de büyük çaba harcamış. Her iki fabrikada da birer futbol sahası varmış. Nazilli'de minigolf kurulmuş. Atıcılık, güreş, voleybol ve çeşitli diğer dallarda spor teşvik edilmiş. Tenis sahası kurulmuş. İlk başlarda işletmenin içinde Sümer İlkokulu varmış; daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiş. Her iki işletme de araziyi ağaçlandırmış. Her iki işletme de işçilerin kooperatifleşmesini teşvik etmiş. Kayseri'de fabrika arazisinin bir bölümü, konut kooperatifi kuran işçilere verilmiş.

Nazilli'de fabrika kurulduğunda 3000-4000 civarında işçi çalışıyormuş. Fabrikanın 595 dönüm arazisi varmış. İşçiler için 409 ev yapılmış. Bunların 228'i işçiler tarafından başlanılan ve başarısız kalan bir kooperatifin işletme tarafından devralınması ve tamamlanması ile sağlanmış. Sivas'ta, Turhal'da, Karabük'te ve diğer birçok ilde olduğu gibi, herhalde Nazilli'de 1940'li yıllarda kamu fabrikalarına ait ve işçilerin oturduğu bu evler, kentin en gözde evleriydi. Nazilli'deki bahçeli ve müstakil işçi lojmanları, 2 oda, bir mutfak ve banyodan oluşuyor. Ayrıca ikişer katlı, 3 odalı memur lojmanları var. Bunların dışında büyük bir misafirhane ve bir de 100 kişilik dış misafirhane varmış. Ne yazık ki bunların büyük bir bölümü bugün bakımsız durumda.

Kayseri'de "jandarma dipçığı ile işçi toplanmış." Nazilli'nin köylüleri de bu yolla işçileştirilmiş. Gıdıgıdı ise hem işçi, hem kömür taşımış.

Keşke Sümerbank, Etibank, Tekel gibi kamu kurum ve kuruluşlarının, ülkemize ve işçi sınıfımıza yaptığı katkılar, ilgili belgeler yok edilmeden daha ayrıntılı yazılabilse.